

Karlas Gustavas Jungas

FREUDAS IR JUNGAS*

Apie skirtumus tarp Freudo ir mano pažiūrų turėtų rašyti greičiau koks kitas žmogus, stovintis anapus užburto rato idėjų, susijusių su FREUDO ir JUNGO vardais. Nežinau, ar esu nusipelnęs būti laikomas tokiu objektyviu, kad įstengčiau pakilti net virš savo paties idėjų ir jas nešališkai įvertinti. Ar kas nors tai apskritai įstengia? Vargu. O jeigu kam neva pavyksta iškrėsti tokį miunhauzenišką pokštą, tai, guldau įalvą, kad jo idėjos iš tikrųjų nebuvo jo idėjos.

Beje, idėjos, kurioms pritaria didesnis žmonių būrys, net nepriklauso jų vadinamajam autoriui, greičiau jau pats autorius yra jų baudžiauninkas. Žmones užkariaujančios vadinamosios „teisingos“ idėjos yra savaip nepaprastos; jos atrodo belaikės, amžinai gyvavusios, kylančios iš pačių pirmųjų motiniškų sielos pradų, iš kurių žmogaus dvasia išauga kaip daigas, sužydi, subrandina vaisius ir sėklas, nuvysta ir numiršta. Idėjos atsiranda iš kažko, kas kur kas didesnis už žmogaus asmenį. Ne mes jas kuriame, bet jos kuria mus.

Viena vertus, idėjos yra fatališkai prisipažinimai, ištraukiantys į dienos šviesą ne tik mūsų geriausias savybes, bet ir mūsų didžiausias

* Versta iš: Jung C. G. Gesammelte Werke. Vierter Band. Rascher Verlag. Zürich und Stuttgart, 1969. S. 385–393.

ydas ir negalias. Juo labiau - psichologinės idėjos! Iš kurgi jos gali atsirasti, jei ne iš pačios subjektyviausios sferos? Argi patirtis, sukaupta tiriant objektą, gali mus apsaugoti nuo subjektyvios išankstinės nuostatos? Argi kiekviena patirtis net pačiu geriausiu atveju nėra bent pusiau subjektyvus aiškinimas? Kita vertus, ir subjektas yra objektyvi duotybė, pasaulio dalis; o tai, kas iš jo kyla, galų gale kyla iš pasaulio pamatų - juk net pačias rečiausias ir sunkiausiai įtikinamas gyvas būtybes nešioja ir peni visiems mums ta pati žemė. Taigi kaip tik pačios subjektyviausios idėjos yra arčiausiai prigimties ir esmės, todėl ir galėtų būti vadinamos visų teisingiausiomis. Bet „kas gi yra tiesa“?

Mūsiškėje, psichologijos, sferoje kol kas būčiau iš viso linkęs atsisakyti minties, kad mes, dabarties žmonės, apskritai galime pasakyti ką nors „teisinga“ ar „tikra“ apie sielos esmę. Daugiausia, ko mes stengiamės pasiekti, yra tikra išraiška. „Tikra išraiška“ - tai subjektyviai konstatuotų faktų išpažinimas ir išsamus aprašymas. Vienas žmogus ypač akcentuos konstatuotų faktų išdėstymą, todėl tarsis esąs savo konstatuotų faktų kūrėjas, tuo tarpu kitas labiau pabrėš įžvalgą, todėl kalbės apie reiškinius, drauge nepamiršdamas, kad pats iš esmės yra priėmėjas. Tiesa, matyt, yra per vidurį: tikra išraiška - tai įžvalgos išdėstymas.

Tasai priėmimas ir toji veikla apima viską, kuo gali pasigirti net didžiausios garbėtroškos kupina šiuolaikinio psichologo ambicija. Mūsų psichologija - tik daugiau ar mažiau sėkmingai išdėstyti žmonių išpažinimai; atskiri žmonės daugiau ar mažiau yra tipiški, todėl jų išpažinimus galima laikyti pakankamai išsamiu didelės daugybės kitų žmonių aprašymu. O kadangi ir kito tipo atstovai vis dėlto dar priklauso žmonių giminei, net galima daryti išvadą, kad anie išpažinimai, tiesa, mažiau, liečia ir juos. Tai, ką FREUDAS

gali pasakyti apie seksualinio gyvenimo vaidmenį, apie infantilinį geismą ir jo konfliktą su „tikrovės principais“, apie kraujomaišą ir panašius dalykus, visų pirma yra kuo tikriausia jo asmeninės psichologijos išraiška. Tai sėkmingai išdėstyta subjektyviai konstatuotų faktų išraiška. Nesu FREUDQ priešas, nors ir jis pats, ir jo mokiniai per savo trumparegiškumą mėgina man prilipdyti šią etiketę. Nė vienas patyręs psichiatras negali nu- neigti regėjęs bent tuzinus tokių atvejų, kurių psichologija visais savo esminiais elementais at- tinka FREUDO psichologiją. Todėl FREUDAS kaip tik savo subjektyviausiais išpažinimais padėjo gimti didelei žmogiškai tiesai. Jis pats yra tie- siog mokyklinis savosios psichologijos pavyzdys, paskyręs tam uždaviniui visą savo gyvenimą ir veiklą.

Koks esi, tą ir matai. O kadangi kitų žmonių psichologija yra kitokia, jie ir kitaip mato, ir ki- tokios išraiškos siekia. Pirmasis tatai parodė vienas pirmųjų FREUDO mokinių ALFREDAS AD- LERIS: tą pačią patirties medžiagą jis pateikė visai kitu aspektu, ir jo būdas, matyti, yra bent jau toks pat įtikinamas, kaip ir FREUDO, nes ir ADLERIS reprezentuoja dažnai sutinkamą psicho- loginį tipą. Žinau, jog abiejų mokyklų atstovai ne- svarstydami pareikš, kad aš neteisis, bet istorija ir visi blaiviai mąstantys žmonės sutiks su šiuo mano teiginiu. Abiem šioms mokykloms negali ne- prikišti, kad jos, aiškindamos žmogų, pernelyg remiasi patologiniu aspektu ir žmogaus defektais. Įtikinamas pavyzdys čia yra tas, kad FREUDAS nesugebėjo suprasti religinio išgyvenimo*.

Tuo tarpu aš pats labiau norėčiau suprasti žmogų, remdamasis jo sveikata, o sykiu ir ligo- nius išgelbėti kaip tik nuo tos psichologijos, ku- rią FREUDAS dėsto kiekviename savo raštų pus- lapyje. Nepastebėjau, kad FREUDAS nors kur

* Die Zukunft einer Illusion.

išsiveržtų iš savo paties psichologijos ir kad jis kaip nors mėgintų išvaduoti ligonius nuo tos negalios, kuri dar kamuoja ir patį gydytoją. Jo psichologija yra tam tikro pobūdžio neurotinės būsenos psichologija, todėl tik atitinkamos būsenos ribose ji ir gali būti laikoma tiesa. Tose ribose FREUDAS tikras ir teisus net tada, kai kalba netiesą. Mat ir netiesa yra sudėtinė vaizdo dalis, todėl ji tikra kaip išpažinimas. Tačiau tai nėra sveika psichologija, be to, – ir tai jos liguistumo simptomas – ji remiasi nekritiškai priimama, nesąmoninga pasaulėžiūra, kuri gali rimtai susiaurinti išgyvenimo ir matymo akiratį. Matyt, FREUDAS labai klydo, gindamasis bet kokios filosofijos. Niekada nemėgino kritiškai vertinti savo prielaidų, net savo psichinių premisų. Turint galvoje mano ligšiolinius samprotavimus, nesunku suprasti, kad tai buvo būtinybė, nes, pamėginęs kritiškai nagrinėti savo paties pagrindus, jis būtų, be abejo, netekęs galimybės naiviai* dėstyti savo savitos psichologijos. Šiaip ar taip, būtų turėjęs susidurti su tais sunkumais, kuriuos aš pats patiriu. Niekada neniekiniau saldžiai kartaus kritinės filosofijos gėrimo, priešingai – atsargiai ragavau jo bent in refracta dosi. Vadinasi, pernelyg mažai – pasakys nano priešininkai. Gal net per daug – sako mano vidinis jausmas. Lengvai, pernelyg lengvai savikritika sunaikina brangų naivumo lobį, dovaną, tokią reikalingą kiekvienam kūrybingam žmogui. Šiaip ar taip, filosofinė kritika padėjo man pastebėti subjektyvų išpažintinį kiekvienos – taigi ir mano paties – psichologijos pobūdį. Bet negaliu leisti, kad kritika atimtum iš manęs savito dėstymo galimybę. Tiesa, žinau, kad kiekviename mano ištartame žodyje slypi mano savitas ir vienintelis „aš“ kartu su savo specifiniu pasauliu ir savo istorija, tačiau pasiduosiu poreikiui kalbėti apie save patį, prisidengdamas beveik sukauptąja patirties medžiaga. Tik taip pa-

* Plg.: FREUD, Die Traumdeutung.

sitarnausiu žmonijos pažinimui, kuriam ir FREUDAS troško tarnauti ir kuriam jis, nežiūrint nieko, tarnavo. Mat pažinimas remiasi ne vien tiesa, bet ir klaidomis.

Tvirtindamas, kad bet kurios asmenybės kuriama psichologija yra subjektyvaus pobūdžio, aš kaip tik tuo labiausiai ir skiriuos: nuo FREUDO.

Kitas mudu skiriantis bruožas, man regis, yra tas faktas, kad aš stengiuosi nesiremti jokiais nesąmoningomis, taigi kritikai nepasiekiamomis prielaidomis. Sakau „stengiuosi“, nes kas gali būti visiškai tikras, kad nesiremia jokiais nesąmoningomis prielaidomis. Stengiuosi vengti bent jau šiurkščiausių prietarų ir todėl esu linkęs pripažinti visus galimus dievus, jeigu tik jie veikia žmogaus sieloje. Neabejoju, kad prigimtiniai instinktai, ar kalbėtume apie Erosą, ar apie valdžios troškimą, smarkiai veikia psichikos sferą, bet neabejoju ir tuo, kad šie instinktai grumiasi su dvasia, nes jie visada su kažkuo grumiasi, tai kodėl gi negalima būtų to „kažko“ pavadinti dvasia? Juk vienodai težinau, ir kas yra „dvasia“ pati savaime, ir kas yra „instinktai“. Ir viena, ir kita man lygiai paslaptinga, ir aš negaliu aiškinti, kad čia esama nesusipratimo, kad vienas iš jų – tai neteisingai suprastas kitas; juk nėra nesusipratimas tai, kad Žemė turi tik vieną Mėnulį. Gamtoje nėra nesusipratimų; jų esama tik toje sferoje, kurią žmogus vadina „protu“. Šiaip ar taip, instinktas ir dvasia mano protui yra nepasiekiami, tai sąvokos, kuriomis mes vadiname nežinomas, bet labai smarkiai veikiančias galybes.

Todėl mano požiūris į visas religijas yra pozityvus. Jų mokymų turinyje atpažįstu tas figūras, kurias esu aptikęs savo pacientų sapnuose ir fantazijose. Jų moralėje išvelgiu tuos pačius ar panašius mėginimus, kurių savo galva arba įkvėpimo pagauti imasi mano pacientai, ieškodami teisingo kelio, parodančio, kaip reikia elgtis su sielomis galiomis. Šventas veiksmas, ritualas, inicia-

cijos ir askezė mane nepaprastai domina kaip daugybę variantų ir formų turinčios technikos, padedančios eiti teisingu keliu. Toks pat pozityvus mano požiūris į biologiją ir apskritai į empirinius gamtos mokslus, kurie man atrodo kaip didžiulis mėginimas suprasti sielą iš išorės skverbiantis į vidų, panašiai kaip, priešingu aspektu, religinį pažinimą aš laikau tokiomis pat gigantiškomis žmogaus dvasios pastangomis semtis pažinimo iš paties slapčiausio vidaus. Mano pasaulėvaizdyje esama didelės išorinės ir tokios pat didelės vidinės sferos, o tarp tų dviejų polių stovi žmogus, kuris gręžiasi čia į vieną, čia į kitą iš jų, ir remdamasis savo temperamentu ir polinkiais, vieną vis laiko absoliučia tiesa, o kitą neigia arba aukoja.

Taigi šis vaizdas yra tam tikra prielaida, tačiau aš nuo jo nesitrauksiu, nes jis man pernetyg vertingas kaip hipotezė. Ji man įrodyta euristiniu ir empiriniu požiūriu, be to, ją patvirtina ir consensus gentium. Iš tos hipotezės, kuri neabejotinai kyla iš manęs paties, - net jei mėginčiau vaizduotis, kad sukūriau ją, remdamasis patirtimi, gimė mano tipų teorija. Ši hipotezė leido man susitaikyti ir su tokiais nuo maniškio skirtingais požiūriais, koks, sakysime, yra FREUDO požiūris.

Iš priešybėmis paremto pasaulėvaizdžio man gimė mintis apie psichinę energiją, kuri taip pat turi rasti iš priešybių, kaip ir fizinių procesų energija visuomet juk pagrįsta skirtumu, tai yra egzistavimu tokių priešybių, kaip antai: šilta - šalta, aukšta - žema ir t. t. FREUDA'S psichikos varomąją jėgą iš pradžių laikė beveik tik lytinį potraukį ir, tik man atsiskyrus, ėmė kreipti dėmesį į kitus faktorius, o aš į bendrąją „energijos“ sąvoką sujungiau visas daugiau ar mažiau ad hoc sukonstruktas psichinių potraukių ir galių sąvokas, kad šitaip galėčiau atsikvoti savavaliavimo, kuris šiaip grynai dinaminei psichologijai beveik neišvengiamas. Todėl jau kalbu nebe apie

galias ar atskirus potraukius, bet apie „verčių intensyvumus“*. Dėl to anaipol neneigiu lytinio potraukio reikšmės psichiniams procesams, kaip man prisispyręs prikaišioja FREUDAS, tik noriu pristabdyti sielą užgriuvusį seksualinės terminologijos antplūdį, o patį lytinį potraukį sugrąžinti į jam deramą vietą.

Iš tikrųjų šis potraukis – sveiko žmogaus protas niekadoms nemanys kitaip – tėra tik vienas iš biologinių instinktų, tik viena psichofiziologinė funkcija, nors, žinoma, labai svarbi ir daranti didelį poveikį. Bet kas atsitiktų, sakysim, jeigu mes nustotumėme valgyti? Be abejo, mūsų laikais psichinė sfera, susijusi su lytiniu potraukiu, yra smarkiai sutrikusi, o jeigu mums labai skauda dantį, tai atrodo, kad visa siela susideda vien iš dantų skausmo. FREUDO aprašomas lytinis potraukis yra neabejotina seksualinė obsesija, visada pastebima tais atvejais, kai pacientą reikėtų išstumti arba išvilioti iš netikšios situacijos arba nuostatos gniaužtų; tai tarsi koks lytinio potraukio susitvenkimas, kuris išsyk sumažėja ir įgyja normalias proporcijas, kai tik atveriamas kelias reikštis. Dažniausiai šį gyvybinės energijos susitvenkimą sukelia nemokėjimas atsikratyti šeimyninių prietarų, vadinamojo „šimos romano“ emocinės nuobodybės, ir kaip tik šis susitvenkimas neišvengiamai reiškiasi vadinamuoju infantiliniu seksualumu. Taigi kalbėti turime apie netipišką lytinį potraukį, apie nenatūralų būdą sumažinti įtampas, kurios iš tikrųjų kyla kitose gyvenimo srityse. Tad kokia mums nauda be galo vis plaukioti po šitą potvynio apsemtą sritį? Juk kur kas svarbiau – taip bent atrodo per daug negudraujant – atverti nutekėjimo kanalus, tai yra surasti tas galimybes ar tas nuostatas, kurios parodytų energijai jai deramą nuolydį, o priešingu atveju lieka

* Plg.: Über psychische Energetik und das Wesen der Träume // Ges. Werke, 1967. Bd. 8.

tik toks circulus vitiosus, koks, kaip man regisi, yra freudistinė psichologija. Ši psichologija niekaip negali išvengti negailestingų biologinio vyksmo gniaužtų. Iš nevilties turėtume šaukti su PAULIUMI: „Vargšas aš žmogus! Kas mane išvaduos iš šito mirtingo kūno?“ O mūsų dvasinis žmogus, priėjęs artyn, palinguotų galvą ir tartų kartu su Faustu: „Tik šitą vieną geismą tu žinai...“ – geismą kūniškų saitų, nukreiptų atgal ir jungiančių mus su tėvu ir motina, arba – į priekį ir rišančių mus su vaikais, gimusiais iš mūsų kūno, – „kraujomaišą“ su praeitimi ir „kraujomaišą“ su ateitimi, gimtąją nepabaigiamo „šeimos romano“ nuodėmę. Nuo to mus gelbsti tik dvasia, tas ant-rasis pasaulio procesų poliūs; ne kūno vaikai, o „Dievo vaikai“ patiria laisvę. ERNSTO BARI-LACHO „Mirusioje dienoje“, jau baigiantis tam tragiškam šeimos romanui, motinos šmėkla sako: „Keista tik tai, jog žmogus nenori suprasti, kad jo tėvas yra Dievas“. Štai ko niekada nenorėjo suprasti FREUDAS, štai ko kratosi ar bent kam neranda rakto ir visi panašūs jo bendraminčiai. Teologija neateina ieškančiam į pagalbą, nes ji reikalauja tikėjimo, o tikėjimas yra tikra ir gryna charizma, ir jos niekas negali dirbtinai duoti. Mes, dabarties žmonės, privalome iš naujo išgyventi dvasią, tai yra pasiekti pirmų patyrimą. Tai vienintelė galimybė ištrūkti iš užburto biologinių procesų rato.

Šis požiūris yra trečiasis bruožas, skiriantis mano ir FREUDO požiūras. Dėl to manį prikišamas misticizmas. Tačiau aš pareiškiu, jog nesu atsakingas už tai, kad žmogus visur ir visada iš prigimties vystė religinę funkciją, ir todėl žmogaus siela nuo pirmų laikų yra persunkta ir persmelkta religinių jausmų ir vaizdinių. Kas šito žmogaus sielos aspekto nemato, tas yra aklas, o kas mėgina įvairiais samprotavimais jį atmesti ar juolab paaiškinti, tas neigia faktus. O gal sakysim, tėvo kompleksas, nuo galvos iki kojų

persunkiantis visos freudistinės mokyklos pažiūras, yra įrodymas, kad pasiektas nors kiek dėmesio vertas išsilaisvinimas iš šeimos romano fatalizmo? Tasa! tiesiog fantastiškai sustabarėjęs ir perdėtų skrupulų kupinas tėvo kompleksas yra neteisingai suprastą religinę funkcija, misticizmas, apėmęs biologijos ir šeimos sferą. Savąja super-ego savoka FREUDAS droviai mėgino patyliukais įsprausti savo senąjį Jehvės vaizdinį į psichologijos teoriją. Tokius dalykus geriau iš karto aiškiai pasakyti. Todėl aš ir nutariau, kad geriau bus daiktus vadinti tais vardais, kuriais jie visados buvo vadinami.

Negalima istorijos rato sukti atgal ir negalima neigti žmonijos žingsnių dvasios link, prasidedančių jau su primityviomis iniciacijomis. Be abejo, mokslas ne tik turi teisę, bet ir privalo imtis dalių sričių ir taikyti joms reikiamas hipotezes, tačiau siela yra visuma, aukštesnė už sąmonę, ji - sąmonės motina ir pirmoji prielaida, taigi ir pats mokslas tėra tik viena iš sielos funkcijų, niekada neišsemianti jos gyvenimo pilnatvės. Sielos gydytojas neturi teisės lindėti patologijos užkampyje ir įnirtingai ginti šalin mintį, kad ir serganti siela yra žmogaus siela, kuri, net sirgdama, vis dėlto turi savo dalį žmonijos psichinio gyvenimo visumoje. Jis net turi mokėti pripažinti, kad žmogaus ego todėl serga, jog jis atkirstas nuo visumos ir todėl žuvs ir žmonijai, ir dvasiai. Žmogaus ego iš tikrųjų yra „baimės buveinė“, kaip teisingai sako FREUDAS*, ir bus ja tol, kol vėlei sugriš pas tėvą ir motiną. FREUDAŽ žlugdo Nikodemo klausimas: „Argi jis gali antrąsyk išengti į motinos iščias ir antrąsyk gimti?“ Istorija kartojasi - si parva componere magnis licet - kaip namų vaidas dabartinėje psichologijoje.

Nesuskaičiuojamus tūkstantmečius iniciacijos moko gimti iš dvasios, o žmogus tatai tiesiog

*Das Ich und das Es.

stebėtina vis užmiršta ir nebesupranta dieviškojo pradėjimo. Tai nerodo ypatingo dvasios stiprumo, o šito nesupratimo padariniai reiškiasi kaip neurotinis sunykimas, kartėlis, siaurumas ir ištuštėjimas. Lengva išvyti dvasią, bet tuomet sriubai trūksta druskos, „žemės druskos“. Tačiau dvasia vis dėlto nuolat rodo savo stiprumą tuo, kad esminiai senųjų šventų įžvalgų teiginiai perduodami iš kartos į kartą. Nuolat atsiranda ir žmonių, kurie supranta, ką reiškia, kad Dievas yra jų tėvas. Toje sferoje kūno ir dvasios pusiausvyra išlieka nesutrikusi.

FREUDO ir mano priešybė iš esmės pagrįsta skirtingomis principinėmis prielaidomis. Prielaidos yra neišvengiamos, o kadangi jos neišvengiamos, tai niekados ir nereikėtų apsimesinėti, lyg jų neturėtume. Todėl aš pirmiausia ir stengiausi nušviesti principinius aspektus, nes, jais remiantis, lengviausiai galima suprasti įvairius, net paskiruose teiginiuose matomus FREUDO ir mano pažiūrų skirtumus.

Iš vokiečių kalbos vertė Antanas GAILIUS